

OVER MONUMENTEN,
ARCHITECTUUR EN
STEDENBOUW
IN ROERMOND
EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 4 nr 4 - December 1999

In dit nummer:

Kapel Asenray

Heksehuuske

Bezoeken aan:

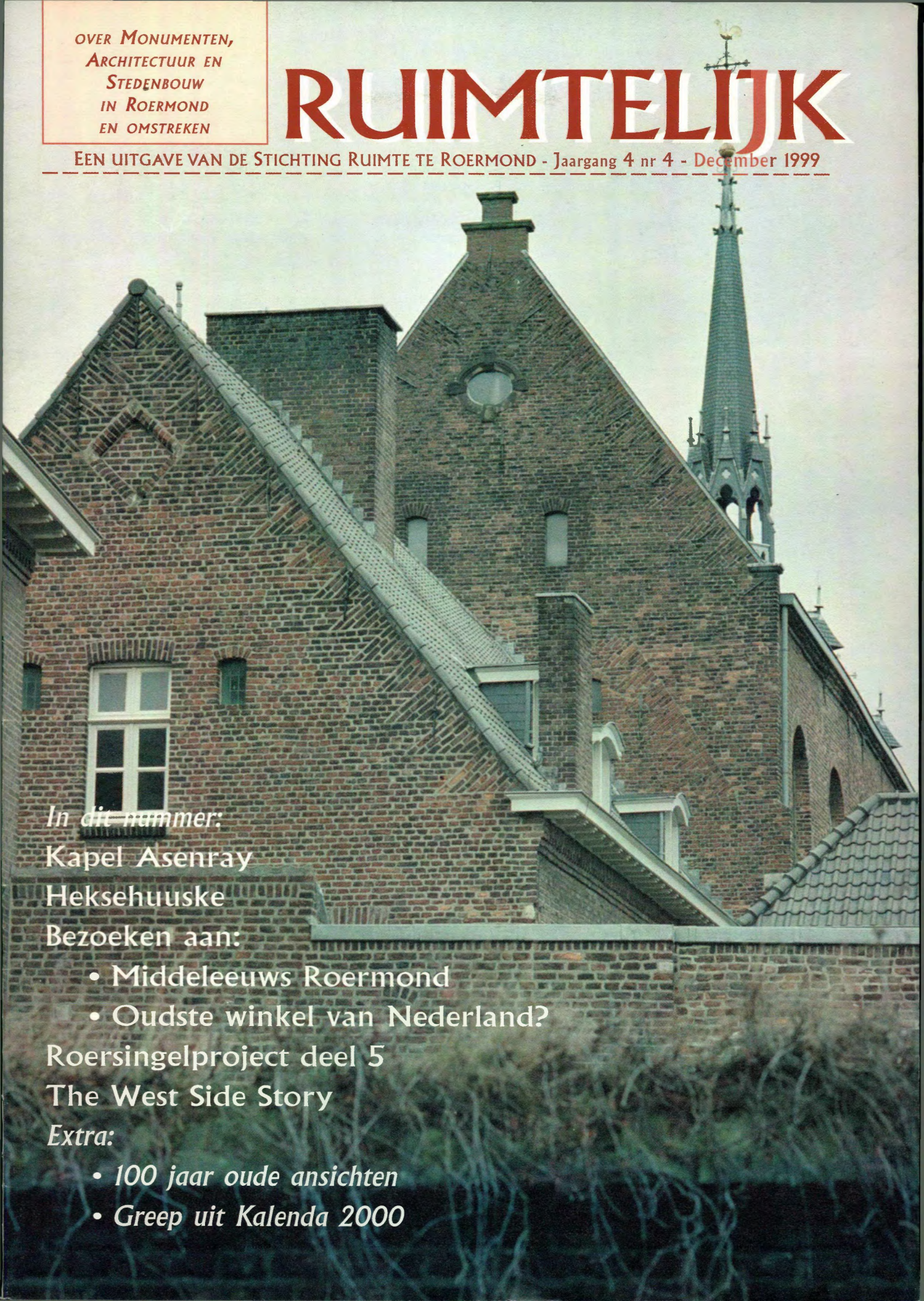
- Middeleeuws Roermond
- Oudste winkel van Nederland?

Roersingelproject deel 5

The West Side Story

Extra:

- 100 jaar oude ansichten
- Greep uit Kalenda 2000

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven, die zijn stad op 'n Tijd Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

Ballen

Politici neigen naar transgenderisme. Koeren als een duif die op weduwnaarschap is gesteld (een term uit de duivensport), kletsen als een waswif (algemeen taalgebruik). Zij vertonen geregeld het gedrag van een Oerang Oetang die zijn kroost bedreigd ziet, en in een fractie van een seconde kruipen zij in een schulp die met geen flex is open te breken.

Uit dit intro zou u kunnen opmaken dat politici uiterst flexibele mensen zijn. Zonder dat er een geldprijs tegenover staat: uw conclusie is juist. Gisteren beloofd, vandaag vergeten. Och ja, de meest versleten term in de reclame is het woordje: nieuw.

De meeste beleidsmakers c.q. politici, zijn mannen en toch hebben ze geen ballen. Menig burger die het goed meent met de stad vraagt zich af: waar staan ze voor? Dan moet ik ineens denken aan Vondel*: "En van droefheid scheurde hij zijn kleren."

*Uit de reis naar Egypte.

Een van 's lands grootste dichters wordt in Roermond geëerd met een achterafstraatje, als ware het een vondeling. Daar kun je Bloemers in ieder geval niet de schuld van geven. Met Vondeling zal hij nog wel enige affiniteit hebben.

Blijft de knellende vraag: waar staan ze voor? Voor de tap, voor de geldauto-maat, voor het verkeerslicht (in de volksmond stoplicht genoemd, terecht overigens). Het antwoord is geheel in stijl: voor de spiegel.

Sneeuwuitjes: wie is het mooiste in het land? Wat heeft het Roermond opgeleverd? Architectonisch de meest miserabele rechtbank van dit land en een sociale verzekeringsbank op de verkeerde plek en zonder enige allure. De sloper kan bij deze besteld worden. Het silhouet is gigantisch naar de kloten geholpen. Daarmee vergeleken is de Arloflat van Jo Planje z.g. een jeugdpuistje. Laat ik maar ophouden. Och ja, de ballen.

Peter de Cock

Wat verdween in 1999....

Al onze inspanningen ten spijt verdween er ook in 1999 veel kostbaar cultuurgoed uit de stad Roermond. De lijst:

1. de originele inventaris van apotheek Haan uit de Neerstraat verdween naar Arnhem. Ze was door de apotheker voor nop aangeboden aan de gemeente, maar die wist niet wat ze ermee moest, talmde te lang en verloren was dit stukje cultuurgoed en daarmee bijvoorbeeld ook de mogelijkheid om een klein museum van apothekersnijverheid op te richten;
2. de middeleeuwse kelders van pand Roerkade 4: gesloopt tijdens de restauratie!
3. een aantal kostbare kelders en een bijzondere muur verdwenen bij de panden hoek Munsterstraat/Munsterplein;
4. het bruggetje uit 1863 over het Klein Hellegat: de beslissing viel dit jaar - in 2000 gaat dit bruggetje plaats maken voor een grotere doorlaat ten behoeve van de ECI-centrale;
5. het natuurgebied ten zuiden van Dennenmarken: verdween voor woningen;
6. de mooie hardstenen markering van een oude put op de hoek van Bakkerstraat en Zwartbroekstraat verdween - volledig onnodig - tijdens de reconstructiewerkzaamheden voor de Zwartbroekstraat.

En, wat verdwijnen mag ...

Ook al denken sommigen dat we alles willen bewaren, dat is een misvatting. Er zijn bouwwerken die zo verloederd of zo weinig waardevol en karakteristiek zijn, dat er alleen maar iets beters voor in de plaats kan komen bij nieuwbouw. Een wensenlijst:

1. de al jaren verloederde flat in de Paredisstraat;
2. de Arloflat;
3. het appartementencomplex de Luif;
4. de garage aan de Luifelstraat/Roerkade;
5. idem aan de Schuitenbergr;
6. de middenvleugel van de voormalige rechtbank aan de H. Geeststraat;
7. hotel de Toerist;
8. LVM-flat (op het reliëf na).

We zijn erg benieuwd naar de stand van zaken op 31 december 2000. •

Inhoud

Omslagfoto:

Een andere kijk op de Caroluskapel

De lijdensweg van een kapel pag. 3

Er gebeurt iets pag. 4

Brons Eiken en meer ... pag. 4

Heksehuuske pag. 5

Middeleeuws Roermond pag. 6

Onze feestdagenwens middenpagina's

De oudste winkel van Nederland? pag. 8

Roersingelproject deel 5 pag. 9

Losse tegels pag. 12

Roermond: The West Side Story pag. 12

Alle foto's in dit nummer werden gemaakt door Peter Wijnands, tenzij anders vermeld. Op de uitneembare middenpagina's geven we een cadeautje weg: vier heuse antieke ansichtkaarten met bekende Roermondse gebouwen of locaties. Ze werden ons welwillend geleend door Ruud en Ad Lamboo.

Redactioneel

Aftellen

In de loop der eeuwen schijnen er nogal wat fouten gemaakt te zijn met onze jaartelling. We zullen ons daarom maar niet mengen in de discussie of de eeuw nu is afgelopen of dat er nog een jaar voorbij moet gaan voor we zover zijn. De roependen in de woestijn worden meestal toch pas jaren na hun aardse leven 'aangeropen' om de achterblijvers een argument voor hun gelijk te geven. De stichting Ruimte voelt zich trouwens geen woestijnroeper. De sympathie die we ontmoeten steunt ons en geeft ons de gelegenheid om wat terug te doen. Weldoeners ondersteunen ons van harte en zo kan het gebeuren dat in 'deze dagen' bij menige Roermondenaar een bijzondere agenda/kalender op de deurmat valt of onder de boom wordt gelegd. Voor diegenen die dat geluk niet mogen smaken hebben we in dit nummer van Ruimtelijk een troost. Zie daarvoor de uitneembare middenpagina's. En voor de rest: op naar 2000 abonnees, dat telt zo lekker!

De redactie.

De lijdensweg van een kapel

> Joep Janssens

Foto uit 1920 uit
*'700 jaar Parochie
Sint-Laurentius
Maasniel'*

Lang voor de tijd dat Asenray een eigen parochiekerk had, werd gezocht naar een eigen religieuze ruimte. In 1903 werd aan de Dorpsstraat een kapel met de naam 'Onze Lieve Vrouwe van Goede Raad' gebouwd. Voor de missen bleef de bevolking genoodzaakt naar Maasniel te gaan, maar voor het bidden van de rozenkrans e.d. was de kapel een welkome verrijking voor de gemeenschap. Pas in 1917 kreeg Asenray haar eigen rectoraat.

De kapel werd tegelijk gebouwd met de naastgelegen woning voor het hoofd van de school en 2 klaslokalen in een neogotische stijl. De afmetingen zijn, voor een kapel, vrij fors, maar de stijl en uitvoering was relatief sober. De gevelafdekkingen waren uitgevoerd in zandsteen, maar de raamomlijstingen en gootverbredingen waren 'gewoon' gemetseld. Na de Tweede Wereldoorlog deed de kapel tijdelijk dienst als noodkerk, maar vrij kort daarna werd het gebouw verbouwd tot kleuterschool. De oorspronkelijke harmonische architectuur en gevelindeling werden volledig overhoop gehaald: gotische boogramen werden vervangen in grote puien met horizontale betonlateien, het torentje verdween en uiteraard werd het interieur volledig aangepast. Dichtmetselen van ramen is mijns inziens acceptabel, omdat dit enerzijds herstelbaar is, en anderzijds een openlijke erkenning is van een gewijzigd inzicht. Maar ramen plaatsen direct onder een versierde gootrand (zijgevel), hellende daken vervangen in platte daken (rechtsachter) en naast elkaar liggende ramen in een gevelvlak laten verspringen (voorgevel, inmiddels gecorrigeerd!) zijn onvergeeflijke fouten. Kennelijk had het gebouw voor de gemeenschap en/of de gemeente Maasniel geen architectonische of emotionele waarde; in onze tijd is het in ieder geval ondenkbaar dat op

deze wijze met de historie wordt omgesprongen.

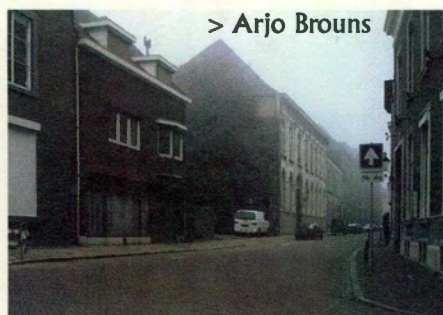
Daarna werd het gebouw nog gebruikt voor diverse culturele doeleinden, zoals bibliotheek en jeugdhuis, en zelfs als autohandel. Begin jaren 90 werd de kapel gekocht door een idealistisch ingesteld collectief om er onder de naam Fondation l'Aigle exposities en lezingen te houden. Helaas nam deze groep het oorspronkelijke motto *'alle zegen komt van boven'* wat al te letterlijk, en metselde en timmerde alle gevelramen dicht, terwijl in het dak de bekende Veluxramen werden aangebracht. De gewelfbetimmeringen (pleisterwerk) werden verwijderd, stalen constructies werden zonder veel overleg aangebracht en tegelijkertijd werd het pand technisch gemoderniseerd (isolatie, voorzetwanden, technische installaties). Aan de buitenkant werd verder aan de achterzijde een entreepoortaal gecreëerd en een foielelijke vluchtrap toegevoegd.

Korte tijd werden nog schildercurssusen gegeven in het gebouw en onlangs is het aangekocht door Jo en Heleen Stevens-Nijssen. Het bovengedeelte aan de achterzijde dient als woongedeelte (met een hemelse slaapkamer) terwijl het voorste gedeelte momenteel als expositieruimte/auditorium/bibliotheek wordt ingericht. Gelukkig wordt dit gedaan met gevoel voor historie, zowel bouwtechnisch als emotioneel. Een volledig terugbrengen in de oude staat zit er (voorlopig?) niet in, maar wel wordt gestreefd naar een zo verantwoord mogelijk herstel en zijn er plannen om het torentje en het kruis terug te plaatsen, zodat het gebouw weer kan pronken met haar oorspronkelijke decoraties. •

Bronnen:

- *700 jaar Parochie Sint-Laurentius Maasniel*, dhr. G. Damen
- *'Oprichting kerk in Asenray'* door L.J. Lecluse
- *De heer en mevrouw Stevens*, huidige eigenaars

In Roermond gebeurt plotseling iets

> Arjo Brouns

Huidige situatie. Foto: Arjo Brouns

De hierboven geplaatste foto laat in feite niets bijzonders zien, maar als men goed kijkt, kan men precies ontdekken waar het in Roermond altijd om draait. Achtereenvolgens is te zien een van de vele onbekende schoonheden: een prachtige art deco etalageruit en een dito deurpartij. Dan een al jaren braakliggende plek. En tenslotte een monumentaal pand dat al jaren aan de tand des tijd is overgeleverd. In dit geval de bij iedereen bekende muziekschool. Deze situatie op de hoek van de Steegstraat en de Swalmerstraat vat dus samen hoe de stad Roermond sinds jaar en dag deze plek weet te waarderen. Zo zijn er meer identieke voorbeelden te noemen. In Roermond gebeurt vaak 'niets'.

Maar als er 'iets' gebeurt dan is men reeds bezig (of het is al volbracht) vóórdat men het in de gaten heeft.

In een mum van tijd werd het SVB kantoor op het Laurentiusplein verwezenlijkt, staat er een bijna 50 meter hoge kantoorwolk in Buitenop. Informatie krijgt men via de regionale dagbladen.

Zo ook over de plotselinge invulling van de hoek Steeg-/Swalmerstraat. Plotseling is er een spoedprocedure in werking gezet om op deze plek een appartementencomplex te realiseren, vier hoog, omdat een en ander niet overeenkomt met het Bestemmingsplan Binnenstad. Meer dan twintig jaar passieve creativiteit op deze plek moet in één keer worden ingehaald. Het zal echter werkelijk pas 'iets' worden als ook de muziekschool opgeknapt wordt en voor de unieke etalage een nieuwe bestemming wordt gevonden. Een pleegwinkel, bijvoorbeeld. •

Brons Eiken en meer van dat hout

> Willem Cartigny

De plannen met Brons Eiken, het viertal panden aan de Markt, mogen dankzij ruime publiciteit wel bekend worden verondersteld: de grote verliezen die de gemeente er op lijdt, de prijsvraag voor de herinvulling, etc. Minder bekend is dat er soortgelijke locaties zijn die kennelijk veel minder tot de verbeelding spreken, dan wel aandacht krijgen. Daarom hier een vergelijking met zo'n ander project, het plan om aan de Swalmerstraat op de lege plek naast de voormalige muziekschool appartementen te bouwen.

Naast de verschillen tussen Swalmerstraat en Markt zijn er opvallende overeenkomsten:

- het zijn beide ontwikkelingslocaties in kwetsbare, monumentale stadsgedeelten;
- beide locaties omvatten een moderner, 20e-eeuws deel en een ouder deel, in beide gevallen een rijksmonument;
- in beide gevallen is het de bedoeling om het moderne deel te slopen en het monument op te knappen en te herbestemmen.

Gezien deze overeenkomsten is het verschil in behandeling des te opvallender. Waar voor Brons Eiken een uitvoerig bouwhistorisch rapport is opgesteld, dat mee aan de basis heeft gelegen van de prijsvraag voor de herbestemming, vindt de gemeente een nader onderzoek naar mogelijke waarden in het te slopen deel van de Swalmerstraat niet nodig. Waar de kelders van Brons Eiken, ook van het te slopen 20e-eeuwse pand, worden gerestaureerd en een passende functie krijgen, staat al vast dat aan de Swalmerstraat (weliswaar na archeologisch onderzoek) de kelders, hoe kostbaar eventueel ook, gesloopt gaan worden; om plaats te maken voor parkeerplaatsen! (Terwijl die in ruime mate in de nabijheid voorhanden zijn). Terwijl aan de Markt de ontwikkeling van het totale complex mede de restauratie mogelijk maakt van het vervallen rijksmonument, wordt aan de Swalmerstraat de sterk vervallen Muziekschool juist uit het project gehaald en blijft dus voor schandaal liggen. Elders op deze pagina kunt u lezen over de bijzondere houten pui van het te slopen pand aan de Swalmerstraat, waar we de gemeente ook op hebben gewezen.

In het begin van dit jaar is op initiatief van de gemeente een werkconferentie gehouden over een aantal financiële aspecten aan monumentenzorg. Daarbij kwam als een van de saillante punten naar voren dat met name de combinatie van 'verliesgevende' en 'winstgevende' onderdelen bij dit soort ontwikkelingslocaties in het belang zijn van de restauraties van panden die anders niet aan bod komen.

De Muziekschool is zo'n groot monumentaal object dat al vele jaren ligt te verloederen en al vele malen is opgevoerd op het restauratieprogramma, zonder enig resultaat. Door beide zaken nu van elkaar los te koppelen betekent dat een gemiste kans voor dit pand. Toch merkwaardig, dit meten met verschillende maten. •

Ansichtkaart met Swalmerstraat uit vroeger tijden.

Uit de collectie van Dennis Janssen

Heksenkring rond het Heksehuuske doorbroken

> Gerard van de Garde

Zo'n twee jaar geleden nam oud-aannemer Louis Scheepers het initiatief tot een restauratie van de Kattentoren. Binnen korte tijd bracht hij hiervoor gelden bij elkaar. Zijn plan om op de resten aan de Wilhelminasingel een ronde toren te metselen werd echter afgekeurd. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg vond dat er eerst een bouwhistorisch onderzoek moest plaatsvinden. Maar wie zou dat betalen?

Deze impasse werd doorbroken toen de Stichting Rura het terrein van de Kattentoren in eigendom verwierf. De Werkgroep Archeologie van Rura zou de resten nu kunnen opgraven. Maar hoe gaat zo iets? De Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) geeft alleen toestemming voor opgravingen als archeologische resten bedreigd worden. Dat wil zeggen: bedreigd doordat er gebouwd gaat worden. Maar zover was het bij de Kattentoren nu juist nog niet! Dus: er kon geen bouwplan gemaakt worden zonder bouwhistorisch onderzoek en er kon geen bouwhistorisch onderzoek gedaan worden zolang er geen bouwplannen waren. Bureaucratische logica van het hoogste niveau, een perfecte vicieuze cirkel. De archeologen mochten een paar proefsleuven graven, en daar leek het bij te blijven.

Het bezoek van Bart Klück (zie elders in dit nummer) bracht beweging in de zaak. Hij identificeerde de afgebrokkelde rood-oranje muur bij het verkeerslicht als de veertiende-eeuwse stadsmuur. Reden om eens opnieuw naar oude foto's van de Kattentoren te kijken. En wat bleek? In of kort voor 1985, toen het huidige fietspad werd aangelegd, is een fors stuk van deze rood-oranje muur verdwenen en in 1996 is een

half rond muurfragment van de ruïne af gevallen. De resten mogen dan niet bedreigd worden door bouwplannen, ze lijden wel sterk onder slijtage en dreigen steeds verder af te brokkelen.

De identificatie van de stadsmuur bracht ook de oplossing van een andere puzzel dichterbij. Want waar is de halfronde, in 1702 kapot geschoten Kattentoren nu precies te zoeken? Is hij opgegaan in het vierkante, uit puin opgetrokken Heksehuuske? Of is het halfronde gebouw waarvan de archeologen onlangs fundamenteen blootlegden het restant van de toren?

Als de rood-oranje muur de stadsmuur is, dan moet de Kattentoren gestaan hebben aan de veldzijde (de Maasnielse kant) van die muur. Het Heksehuuske is echter aan de stadszijde tegen de muur aangebouwd. Oude kadastrale kaarten geven de indruk dat de toren heeft gestaan waar nu het fietspad de hoek om- buigt.

Sleuven bij de Kattentoren

Blijft de vraag of de Kattentoren inderdaad onder het fietspad ligt. En de vraag hoe we het Heksehuuske en het halfronde fundament daarachter moeten duiden. Maar op die vragen kan de Werkgroep Archeologie misschien binnenkort een antwoord geven. Hopelijk kan er dan een goed plan worden gemaakt voor restauratie en conservering van het Kattentorencomplex. •

Het laatste nieuws in deze zaak stroomde onlangs op de redactie binnen: De ROB is wél gevoelig gebleken voor het argument dat, om wat bóven de grond uitsteekt goed te conserveren, een onderzoek ónder de grond gedaan moet worden. Lichte feeststemming dus in wat eerder donkere dagen leken voor herstel van het Heksehuuske.

Middeleeuws Roermond

Verslag van een ontdekkingsreis

> Willem Cartigny

Venlosepoort

Op een wat natte oktoberdag zijn enkele leden van stichting Ruimte eens door de oude stad gaan wandelen, niet zomaar zoals we dat wel vaker doen, maar in het gezelschap van een deskundige buitenstaander: Bart Klück, bouwhistoricus. Hij is iemand die zijn sporen in dat vak verdiend heeft; hij is een van de toonaangevende bouwhistorici van Nederland en als zodanig werkzaam bij de gemeente Utrecht en het Archeologisch en Bouwhistorisch Centrum te Utrecht.

Een bouwhistoricus, ook wel 'muur-archeoloog' genoemd, doet eigenlijk voor een belangrijk deel boven de grond wat archeologen in de grond doen.

We hadden geen afgebakend plan of duidelijke afspraken, maar meer iets van: we lopen een paar uur door de stad en kijken wat ons opvalt. Dat pakte toch wat anders uit. Die paar uurtjes werden bijna een hele dag en we hebben slechts een deeltje van de oude stad kunnen 'meepikken'.

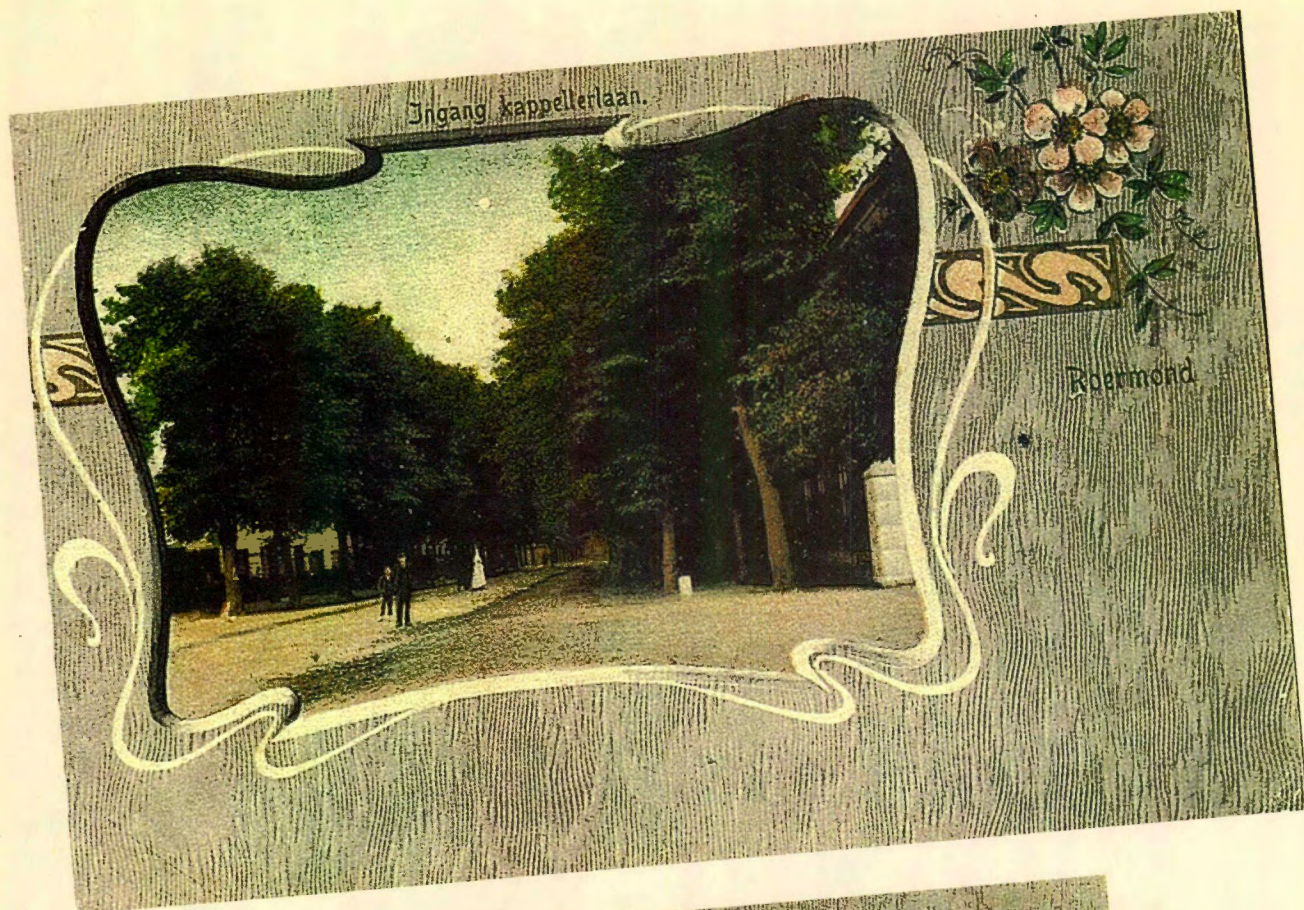
Venlosepoort

We liepen via de Godswaardersingel en -straat en vervolgens via het stadspark de Karthuis naar de Steegstraat en Venlosepoort. Vrij toevallig kwamen we op een dakterras aan de achterkant, waarbij heel duidelijk bleek, wat we in feite ook wel wisten, maar wat nooit systematisch geïnventariseerd is: achter veel 19e eeuwse gevels (want het 'front-

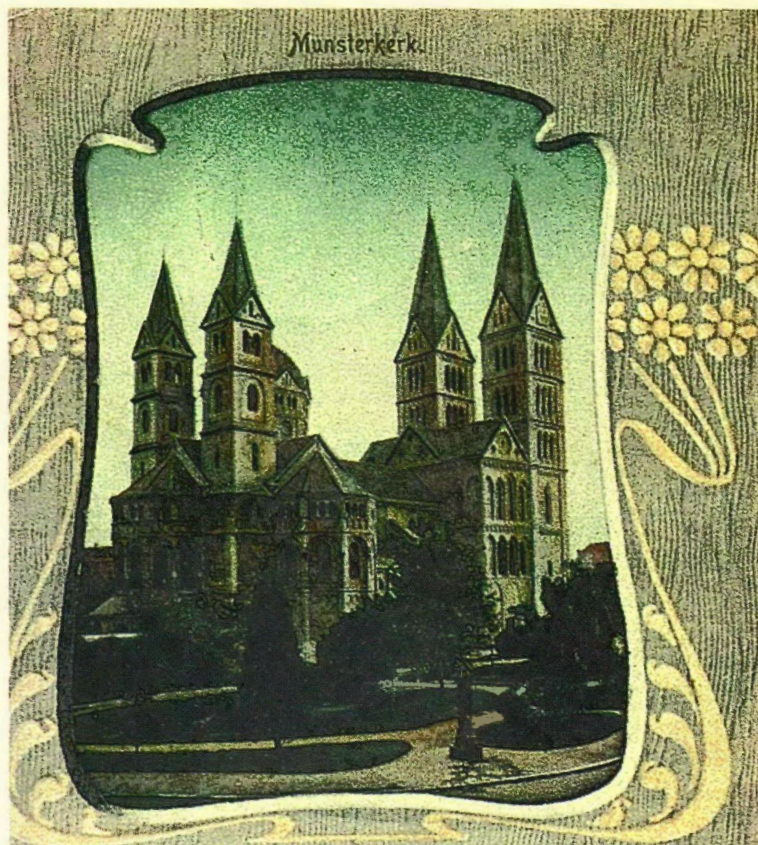
beeld' van Roermond is vooral 19e eeuwse) gaan veel oudere delen verscholen. Of je ze nu 'middeleeuws' of 'laat-middeleeuws' of iets dergelijks noemt is minder interessant. Het gaat om bouwdelen of veelal om grote onderdelen van panden die veel ouder zijn dan vermoed wordt of op grond van eerdere inventarisaties als bijvoorbeeld het MIP is vastgesteld. Als zodanig hoeft dat ook geen verwondering te wekken, Roermond is een middeleeuwse stad en heeft in die periode haar omvang binnen de wallen, haar straatuitleg en vorm gekregen.

Maar de twee grote stadsbranden dan, zal menigeen terecht vragen? Zeker, die hebben veel verwoest, maar waarschijnlijk toch nog meer laten staan. Ten eerste waren het vooral de brandbare, houten delen die verwoest werden, de stenen muren kwamen er veelal betrekkelijk ongeschonden, zij het geblakerd, vanaf. Ze werden vaak weer gebruikt bij nieuwe optrekken. Daarnaast hebben die branden niet overal in het gebied waar ze woedden huisgehouden, ze voltrokken zich niet rechtlijnig langs de straten, maar meestal nogal grillig. Daardoor zijn ook hele stukken -'eilandjes' eigenlijk - aan de vuurzee ontsnapt.

Terug naar de Venlosepoort. Van vrijwel de hele noordelijke straatwand, waarin niet één rijksmonument voorkomt (!), kan gesteld worden dat deze eeuwen ouder is dan de verschijningsvorm aan de voorkant doet vermoeden.

Uitgegeven door Stichting Ruimte;
foto's beschikbaar gesteld
door Ruud en Ad Lamboo.

Munsterkerk

Roermond. 17-12-1903

Lieve Co.
 Hier heb ik de
 bevoorrechte heer. Ik kon
 maar niet groeter
 krijgen. Hartelijk gegroet
 van de heer van de Rijk

uitg. M. A. Frank, Rotterdam

Stationsplein.

Roermond.

Swalmerstraat

Verder door de Swalmerstraat, want als we in dit tempo doorgaan moeten we nog minstens twaalf nieuwe afspraken maken met Bart. In deze straat hebben we met name gekeken naar de Kattentoren, het voormalig Ursulinenklooster en Karthuiserklooster, de bekende zaken. Maar niet alles is uiteraard bekend.

Van de dwarsvleugel van het Groot Seminarie in de Swalmerstraat, die een binnenhof afsluit en tot een paar jaar geleden doorliep tot aan de kapel, blijkt dat ie, zeker wat betreft het onderdeel, veel ouder moet zijn dan 19e eeuws. Waarschijnlijk is dat deel gebouwd op een origineel kloosterdeel, wat het grondplan van het klooster ook al aangeeft. Deze vleugel staat op de nominatie om afgebroken te worden in het kader van de appartementencomplexen die hier en in de Bethlehemstraat zijn gepland. Maar waarom, stelt Bart terecht, zou je een constructief goed gebouw, mogelijk deels een authentiek onderdeel van het oude klooster, niet herbestemmen als appartementencomplex in plaats van het af te breken?

Koopmansforten

We lopen via de Wernerstraat naar de Pastoorswal. Bart is vooral geïnteresseerd in de dakenopbouwen en zijkanten van diverse panden. Af en toe haalt ie met een mesje wat muurstukjes los om ze te bekijken. Verder via de Rattentoren, de Grote Kerkstraat (Latijnse school) naar de Kraanpoort. De schilder die hier aan het werk is ziet zijn stellage even door ons in beslag genomen, want van bovenaf heb je vaak een nog betere kijk.

De panden op de hoeken van de Markt/Luifelstraat en Kraanpoort zijn qua volume en schaal heel anders dan de kleine, fijnmazige straatjes en pandjes aan de westkant daarvan, wat duidt op rijke koopmanshuizen. Eén ervan heeft zelfs een dakomlijsting die wijst in de richting van een soort kantelen.

Via de kelders van l'Union laat Bart ons wat *'geheimen van de smid'* zien. Hij wijst aan hoe je kunt zien dat de ene kant van het gewelf ouder moet zijn dan de andere kant, omdat aan de 'schaduwen' van de planken vlonders zichtbaar zijn die men gebruikt heeft ter ondersteuning bij de aanleg ervan.

Gangenstelsel

Weer buitengekomen plenst het van de regen, we kunnen dus eigenlijk beter maar weer naar binnen. We hadden Bart graag even meegetroond naar de kelders van Wijnhandel Berger, maar hadden eerder op de dag te horen gekregen dat dat vandaag niet kon. Toch even proberen en het kan gelukkig; en niet alleen de kelders, ook de kappen op zol-

Kattentoren

der en de achterzijde mogen we zien. Aan de hand van zijn Utrechtse ervaring veronderstelt Bart dat de deels uitgegraven gang in de kelder een onderdeel is van een riolenstelsel. En dan niet een riolenstelsel zoals nu gangbaar, maar met name voor de waterafvoer, bijvoorbeeld na stortbuien. De loop in de richting van de oude Roerarm ondersteunt dit. Dat wil niet zeggen dat deze gangen, die waarschijnlijk onder een flink deel van de oude stad lopen, niet ook ooit een andere functie kunnen hebben gehad, zoals vluchtgang (een functie die ze nog in de Tweede Wereldoorlog hebben gehad), maar het is niet waarschijnlijk dat ze als zodanig zijn gebouwd.

Via de Biggenmarkt, de Markt, het Sijetbergske en de Brugstraat even in de Gats kijken. Ook hier weer het-

zelfde verhaal als de steekproeven elders: enkele panden zijn gedeeltelijk middeleeuws, zonder op een rijks- of gemeentelijke lijst te figureren.

Bescherming

Weer verder, want de tijd dringt, maar het is natuurlijk onbegonnen werk om die hele oude stad even in een dagje te doen. We lopen nog langs de Roersingelpanden en door de Neerstraat en kunnen Bart, nog net voor de poort sluit, de gotische achtergevel van de Beggarden laten zien.

Het is jammer, maar de tijd is op voor vandaag, terug naar het station en even evalueren, de 80 % van de binnenstad die nu niet aan bod is gekomen moet dan maar een andere keer. Het ging ook meer om een eerste indruk en die valt niet mee/tegen, net hoe je het bekijkt. De oude stad telt, met name aan zijn achter- en binnenzijdes, veel onbekends en eeuwenouds schoon. Veel daarvan is niet beschermd, wat mede verklaarbaar is omdat de eerste vaststelling van de rijkslijst in de jaren zestig vaak uit de losse pols geschiedde. Oppervlakkige beschrijvingen (niet voor niets is er nu een landelijk project bezig met een uitvoerige herbeschrijving van die eerste panden) en voornamelijk gebaseerd op de straatzijdes.

Het is duidelijk: voordat er opnieuw en massaal, gezien de heersende bouwwoede, veel kostbaars verdwijnt, zal er een inventarisatie moeten komen van de kwetsbare, vaak onbekende en niet beschermde delen in de oude stad. Een goed begin zou het zijn om in die delen van de stad die relatief onbekend zijn, altijd een bouwhistorische verkenning te laten verrichten vooraleer er ge- of verbouwd gaat worden. Blijkt bij die verkenning dat er *'meer aan de hand'* is dan kan een uitgebreider onderzoek volgen.

Als het aan ons ligt is Roermond nog niet van Bart af. •

De oudste winkel van Nederland?

Naar aanleiding van mijn reeks artikelen over winkelatalages in onze stad hebben we recent de volgende aanvullende informatie ontvangen: het pand Markt 10 bezit de oudste winkelatalage van Nederland! Er zou zelfs ooit een artikel in de Libelle hebben gestaan dat dit gegeven zou bevestigen. Op weg naar de bron: De Inlijsterij Ward Windhausen, Markt 10.

"Ja, Nee, U zit verkeerd. Deze informatie komt van mejuffrouw Lommen, die hierboven woont." Telefonisch een afspraak gemaakt.

"Wanneer een klant niet vond wat hij zocht dan vertelde ik hem beleefd dat hij maar eens verder moest gaan kijken. Als hij uit het zicht verdwenen was belde ik meteen Gerda (van de hoedenzaak op de Hamstraat) op en vertelde haar dat iemand op weg naar haar was. Zo deden wij dat. We zijn beiden geboren in 1921 en hebben in dezelfde

klas van de lagere school gezeten. Concurrenten zijn we nooit van mekaar geweest. Ik verkocht echter op een andere manier. Met flair heb ik de hoeden en petten verkocht!", aldus Lies Lommen.

Geboren op de Munsterstraat en sinds 1948 wonend op Markt 10. Van 1952 tot 1982 heeft ze zelfstandig haar waren aan man, vrouw en kind gebracht. Trots vertelt ze: *"Verkopen is een normale beleefdheid, de rest volgt dan vanzelf."* De kneepjes van het vak heeft ze van haar oudtantes geleerd. Niet dat ze samen menen in de zaak stond. Daar was geen sprake van. In de belendende woonkamer volgde ze aandachtig de verkooppraat van de dames. *"Als ik meer dan twee weken ziek ben of doodga, dan pas mag je in de winkel komen"* heeft de langst levende oud-tante altijd tegen haar gezegd. En zo geschiedde in het jaar 1952.

Persoonlijke aandacht voor de klanten, ook voor degene die niet direct geholpen kunnen worden, is de basis van een goede zaak. Op vandaag is het hopeeloos constateert ze. *"Ik heb een aantal jaren geleden nog tegen een jong winkelmisje*

Mevrouw Lommen foto: Arjo Brouns

moeten zeggen dat ze maar beter de hele dag voor een computer kon zitten. Dan hoeft je namelijk nooit te lachen."

"De oorlog was verschrikkelijk", zucht ze als we bij een erg mooi expressionistisch zelfportret staan, uit 1945, van haar broer, Frans. *"Velen vinden dit werk lijken op een duivel. Maar dat is niet zo! Als je goed kijkt zijn het goede ogen. Geen ogen van een duivel maar ogen die zich afvragen: Waarom? Waarom? Waarom? Ik weet dat hij in de oorlog in Duitsland te werk was gesteld. Hij heeft daar o.a. vele doden in grote graven moeten leggen. Maar hij spreekt er niet over. Nooit. Ook niet als je er naar vraagt. Hij is zo stil de laatste tijd."*

De laatste oorlogsmaanden waren door de vele beschietingen beangstigend. Vele dagen zaten ze in de kelder van Markt 10, die als schuilkelder diende. In Januari '45 is een van haar oudtantes overleden, aan een natuurlijke dood, in de kelder. Het was zo gevaarlijk dat ze direct na het overlijden naar het kerkhof werd gebracht.

De twee gaskacheltjes hebben inmiddels

de kamertemperatuur op zo'n 24 graden Celsius gebracht en een met de moor gezette kop koffie verwarmt de innerlijke mens. De nog oorspronkelijke etage, inclusief 18e eeuwse schoorsteen, heeft het meeste weg van een galerie-inrichting uit het begin van deze eeuw: elke muur en deur is van boven tot onder gevuld. Naast de vele schilderijen van haar broer hangt er ook aanzienlijk veel werk van haar vader Jos aan de muren en deuren.

Met name stillevens. In de jaren dertig zijn er veel verkocht voor slechts een paar centen. Verder veel handwerk, kandelaars, vele kiekjes uit de vroege jaren vijftig, reproducties, en twee foto's gemaakt in de jaren zeventig die de meest recente aanwinsten lijken te zijn. Een classicistische klok tikt niet meer. De tijd staat stil.

"Daar zit ik het liefst", wijzend naar een grote fauteuil die, met direct zicht op de Markt, aan het raam staat. Op die plek heeft ze menig brei- en borduurwerk vervaardigd. *"Schilder met je breinaald, zei mijn vader"* Ze heeft er belangrijke gebeurtenissen, huldigheden en processies zien plaats vinden. Vele veranderingen in de stad heeft ze met lede ogen aanschouwd: *"Ze hebben de stad kapot gemaakt. Van de herenhuizen aan de Kloosterwandstraat hadden ze best appartementen voor ouderen kunnen maken. Het Kloosterwandplein is een ramp. Maar wat wil je met een Spaanse architecte!?"* En zo volgen nog meer voorbeelden. *"Ik ben een gewoon mens, ik heb het goed*

gedaan en hoeft niet op te vallen", glundert ze vol overtuiging. Op de foto? Met haar handen de mooi, wit golvende haren enigszins speels corrigerend: *"Als u nu drie dagen later was gekomen dan had ik eerst naar de kapper kunnen gaan, maar nu op dit moment ... Oh, het lijkt me het beste dat u de foto maakt met mij aan het raam en het stad-huis op de achtergrond."*

Het verhaal over een vaste klant - notabene een hooggeplaatst iemand van de rechtbank -, de extraatjes die ze aan de kinderen presenteerde in de Sint Nicolaastijd, en als vrouwen een hoed kwamen kopen voor hun man dat ze de maat precies wist - meestal 56 of 57 -, een foto van Liesje uit 1929 staande voor de winkel genaamd *Hubert Heijnen*, de motivatie waarom de telefoon op de grond staat, de door familie-omstandigheden zware jaren vijftig, dat er een put in de kelder zit (de spulletjes die men daarin gevonden heeft liggen in het Gemeentemuseum), de verhalen *"die de Sjtad neet hoeft te weite"* en zelfs het artikel uit de Libelle, nr. 14 van 4 april 1980 pagina 25, geven geen uitsluitel over de stelling dat de etalage van Markt 10 de oudste van Nederland is. *"Dols, van de Berg, Delaenje en de munt-handel op de Minderbroederstraat weten er meer van, ik weet het niet"*.

Tot slot bekijken we een uitvergrootte foto uit 1877 die een grote menigte op de Markt laat zien. De grote stadsprocessie staat op het punt om naar Kapel in 't Zand te vertrekken. *"Ziet u, praktisch iedereen uit die tijd droeg een hoed! En de huidige etalage was er toen al en rijkelijk gevuld met hoeden, alleen de grote winkelruit had toen in het midden een verticale balk."*

Op weg naar huis fiets ik langs de Stenen Trappen en denk even aan onze Munsterkerk. Mensen en uiteindelijk ook de eeuwenoude stenen van deze historische gebouwen zullen vergaan maar het gesproken en geschreven woord zal blijven bestaan! En wanneer u echt interesse heeft in de stelling of Markt 10 de oudste winkeletalage van Nederland heeft dan belt u gewoon een van de hierboven vermelde heren. Ik weet genoeg. •

Roersingelproject deel 5

> Willem Cartigny

Na de vorige aflevering van dit feuilleton heeft het Roersingelproject: haar eerste politieke slachtoffer geëist: een wethouder stapte op; even later volgde een coalitiecrisis en een nieuwe wethouderswijziging.

Bovendien is er vanuit de Raad een onderzoekscommissie geformeerd die binnen enkele weken een rapport formuleerde met betrekking tot de gang van zaken vanaf de start van het project en alles wat daarin fout liep.

Een van de conclusies uit dit rapport is dat er grote politieke druk (en daarmee haast) is geweest om tot een parkeergarage te komen, waarmee de *"doordenking van de uitgangspunten en randvoorwaarden -(...) onvoldoende is geweest."*

Een andere zeer terechte conclusie is dat er sprake is geweest van een structurele onderschatting van de monumentale aspecten en betekenis in/aan het plan(gebied). Over de rol van stichting Ruimte wordt o.a. gesteld:

"De commissie vindt het onvoorstelbaar dat de naam 'Stichting Ruimte' pas op 12 februari 1998 voor de eerste keer in een verslag van de projectgroep verschijnt; de eerste contacten tussen gemeente en stichting Ruimte over het Roersingelproject kwamen immers al tot stand in juli 1997, 8 maanden daarvoor." (pag. 24).

En op pagina 34: *"Inhoudelijk heeft de projectgroep de argumenten van de stichting Ruimte niet opgepakt. Ook signalen via brieven, inspraakprocedures en ingebrachte bezwaren hebben de projectgroep en het college onvoldoende geïnspireerd om in uitvoerig overleg te treden met de stichting Ruimte. Vervolgens is het college en daarbij alle betrokken partijen rondom het project Roersingel volkomen verrast door de actie van de stichting Ruimte om voorbescherming aan te vragen (voor het achterpand Cillekens, WC). Deze stap lijkt cruciaal in het hele verloop van het Roersingelproject en lijkt een periode af te sluiten waarbij onderschatting van het monumentale onderdeel meer in de picture dient te worden geplaatst."*

Roersingel en omgeving uit een maquette in het Gemeentemuseum

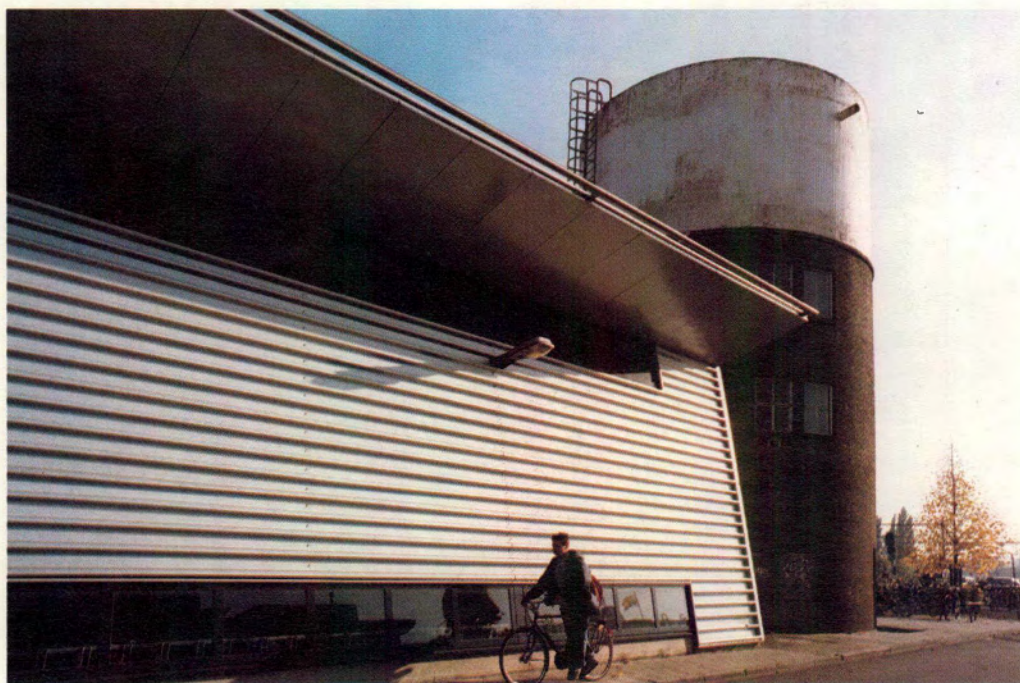
Inmiddels is de samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente en de projectontwikkelaar getekend. Het valt te hopen dat het project, waarover inhoudelijk inmiddels door alle partijen onder leiding van voormalig rijksbouwmeester Kees Rijnboutt grote overeenstemming is bereikt, nu de grootste obstakels heeft gehad, zodat er snel gestart kan worden. •

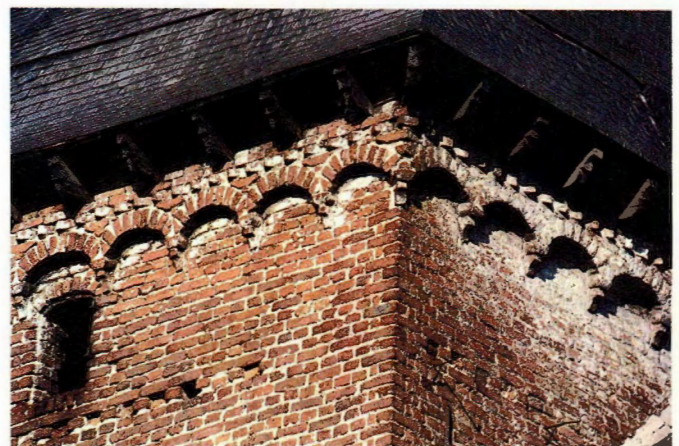
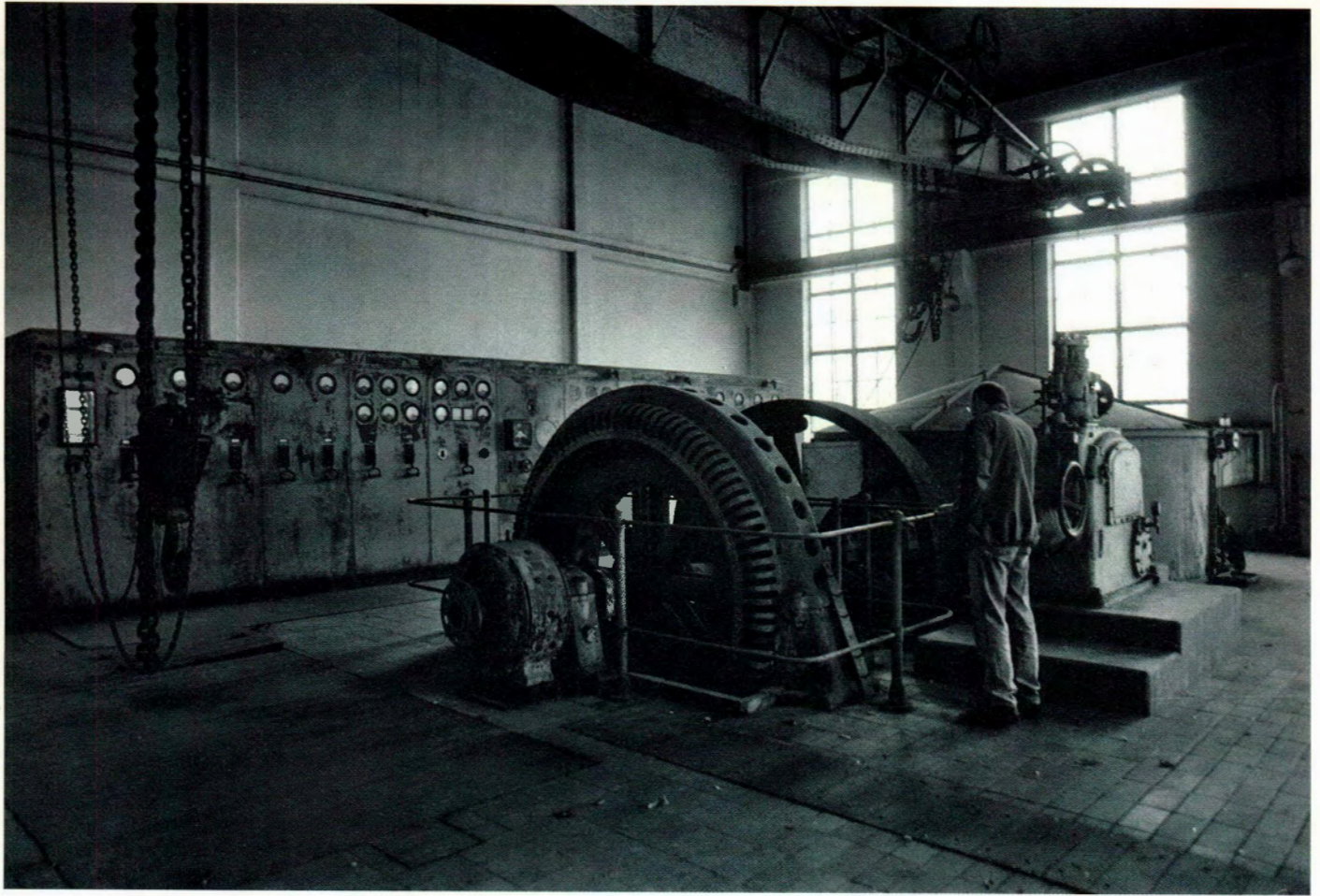
Kalenda 2000

Stichting Ruimte heeft een waardig relatiegeschenk uitgebracht: Kalenda 2000. De ondertitel luidt: 1000 jaar Roermond in beeld. Een agenda voor het komende jaar die oogt als een schitterende kalender.

Aan de hand van 4 thema's (de elementen aarde, lucht, vuur en water) wordt de geschiedenis van Roermond prachtig in beeld gebracht, dankzij fantastische foto's van onze huisfotograaf Peter Wijnands. Welke invloed deze elementen gehad hebben op Roermond wordt toegelicht. Een dergelijke productie heeft vele voeten in de aarde voordat zij als gereed product verkrijgbaar is. Maar .. inmiddels is de Kalenda beschikbaar voor diegenen die bij voorintekening lieten weten er een te willen bestellen. Op beperkte schaal is de Kalenda nog in enkele boekwinkels te verkrijgen, maar op = op! De verkoopprijs bedraagt 2000 centen.

Een greep uit de foto's van de Kalenda is hierbij afgedrukt.

Losse tegels

Een rubriek met allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht. Van ons of van de lezers. Dus ook u kunt bij ons 'een tegel lichten'.

Kapeldagen

Onder het thema 'Kerst aan de Kapel' worden van zaterdag 11 december t/m woensdag 29 december de Kapeldagen georganiseerd. Het programma luidt:

- Zaterdag 11 december, 20.00 uur - Kapel in 't Zand: Kerstconcert door Vocaal Ensemble Silhouet en Hoensbroeks Kamerkoor. Entree f 10,- (kinderen en 65+ f 5,-).

- Dinsdag 14 (van 14.00 uur tot 16.00 uur) en donderdag 16 december (van 19.00 uur tot 21.00 uur): advent-bezinning, thema: verwachting. Opgave telefonisch: 33 28 86, deelname f 10,-.

- Zondag 26 t/m woensdag 29 december van 14.30 uur tot 17.30 uur: Kerststallen uit de hele wereld. Entree f 5,- (kinderen f 2,50).

Beide laatste activiteiten vinden plaats in de zalen van het Colam, Heinsbergerweg 12 te Roermond. Redactie

®

Wendelinusput opgericht

Op 21 december vierten alle betrokkenen dat de bouw van de Reinald Residentie gereed is gekomen. Met een plechtigheid in de H. Geestkerk (15.00 uur) en aansluitend een inzegening en plaatsing van een putbeeld zal de Wendelinusput officieel worden gevestigd. Een processie met schaapskudde, jachthoornblazers en doedelzakspelers, vanwege het karakter en de legende van de heilige Wendelinus, begeleidt de plaatsing.

Een nieuwe put (pöt) dus in de Roermondse binnenstad, inclusief putbeeld. Het beeld wordt geplaatst in een nis van de Reinald Residentie op de hoek van Bisschop Drehmansstraat en Bisschop Boermansstraat. De put vertegenwoordigt de bewoners van deze residentie en de omliggende straten. Redactie

®

Roermond: the west-side story

In het voorjaar van 1999 werd een breed opgezette adviesgroep aan het werk gezet om tot een eerste verkennende aanbeveling te komen ten behoeve van het gemeentebeestuur over een gebied ten westen van de oude stad: de Roerdelta. Het betreft een ongeveer 54 ha. groot gebied dat ligt tussen de Maas, de Roersingel, de Bisschop Lindanussingel en de Burgemeester Höpenerlaan. Je zou het de rafelrand van Roermond kunnen noemen, of een 'rommelzone' maar dan wel met kostelijke ingrediënten voor wie het wil zien. Kostelijk zowel vanuit cultuurhistorisch oogpunt als vanwege de aanwezige natuurwaarden.

In een poging van het Ministerie van VROM om complexe stedelijke gebieden

In het plangebied

met een veelvoud aan problemen weer geschikt te maken voor een nieuwe gewenste stedenbouwkundige ontwikkeling (woningbouw) is een experiment bedacht. In den lande zijn er 25 zogeheten stad- en milieuprojecten aangewezen die onder strikte voorwaarden, zoals een democratisch verlopen inspraakproces, wellicht in aanmerking komen voor een soepeler toepassing van met name de strenge milieuwetgeving. De in het gehele gebied min of meer ernstige bodemverontreiniging kan een financieel struikelblok betekenen voor veel mooie plannen; vandaar:

November j.l. presenteerde de adviesgroep haar aanbevelingen in notavorm: 'Roerdelta Roermond, visie/allure nader bezien'. Stichting Ruimte kan zich in grote lijnen vinden in de aanbevelingen en we zijn erg benieuwd hoe de politiek, de projectontwikkelaar en de stuurgroep Roerdelta gaan reageren.

Al sinds de jaren zestig probeert Roermond een stadsgezicht 'aan de Maas' te ontwikkelen. Het begon met de Arloflaat en het laatste project was Hammerveld-West. Binnenkort krijgt Buitenop zijn afronding en komt het laatste stuk Maasboulevard gereed in het noordelijk deel van de Voorstad St. Jacob.

Wij van Ruimte willen de huidige ontwikkelingen rond de Roerdelta ook eens in historisch perspectief plaatsen en bezien of we van het recente verleden iets kunnen leren. En natuurlijk willen we ook een blik in de toekomst werpen. Wordt dus vervolgd. •

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad en het stedelijk schoon. Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast. ISSN: 1389-2606

Medewerking aan dit nummer:

Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Joep Janssens, Paul Poell, Bert Thomassen, Peter Wijnands.

Redactie-adres Ruimtelijk:

Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:

Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 32 26 18

Abonnementen:

f 15,- per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden.

Verspreiding:

Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, museum en boekhandel Boom (Neerstraat).

Vormgeving:

Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:

ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.